

Gympalärare, idrottslärare eller lärare i Idrott och hälsa

Benämningen av ämnet och det förväntade innehållet

© **Katarina Lundin och Sanna Skärlund**

Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet

Författarkontakt <katarina.lundin@nordlund.lu.se>

Publicerat på *idrottsforum.org* 2024-01-15

Skolämnet Idrott och hälsa (IDH) har ett brett innehåll eftersom det inkluderar både idrottsaspekter och hälsoaspekter. Tidigare studier har visat att idrott-delen dominerar på flera sätt, delvis på grund av ett vagt och icke-specifikt ämnesspråk i ämnesplaner, kursplaner och läromedel (Lundin & Schenker 2021, 2022; Lundin m.fl. 2021, 2023). Detta resulterar i att hälsoaspekterna av ämnet inte alls får lika stort utrymme, även om hälsa har varit en del av ämnet sedan 1994 (Lp094). I denna studie presenterar vi ytterligare en orsak till att hälsa-delen av ämnet inte är lika framträdande som idrott-delen: hälsa-delen i ämnesnamnet Idrott och hälsa används i princip aldrig i press- och tidningsmaterial under de 30 år som har gått sedan hälsa-delen inkluderades i ämnet. Resultatet är viktigt eftersom ögat påverkar tanken: om läsaren bara möter *idrott* och *idrottslärare* påverkar det föreställningarna om skolämnet och dess innehåll.

KATARINA LUNDIN är professor i språkdidaktik, särskilt svenska, och docent i nordiska språk vid Lunds universitet; hon har även under fyra år varit gästforskare i idrottsvetenskap vid Linnéuniversitetet. Hennes forskningsintressen är språk och språkbruk i idrottskontexter i och utanför skolmiljön samt grammatikdidaktik och grammatik som språkutvecklande redskap. Hon är även initiativtagare till och ansvarig för nätverket Idrott och språk/Språk i idrott (ISSI).

SANNA SKÄRLUND är lektor i svenska och doktor i nordiska språk vid Lunds universitet. Hennes forskningsintresse rör huvudsakligen språkförändring i alla dess former, och hon använder ofta korpusbaserade metoder i sin forskning för att frilägga hur det svenska språket har utvecklats såväl historiskt som i nutid. Andra områden hon forskar inom är språkpolitik, sociolingvistik och textanalys.

Skolämnet Idrott och hälsa är ett brett ämne sett till innehållet. Ämnet ska enligt styrdokumentet bland annat innehålla allsidig rörelse, fysisk aktivitet, miljö och hälsa. Det finns dock flera indikationer på att hälsa-delen inte är representerad eller kommer till uttryck i den utsträckning som var avsett. Ett skäl till detta kan, som påpekas av Lundin m.fl. (2021) och Lundin m.fl. (2023:108ff), vara att kursplanen i Idrott och hälsa generellt präglas av en svag klassifikation (se Bernstein 1971 och framåt), vilket betyder att den kunskap eleverna faktiskt förväntas ta till sig och utveckla är svagt definierad. En sådan vaghet i kursplanen menar Lundin m.fl. (2023) ger lärarna stort tolkningsutrymme för val av innehåll, något som de menar i sin tur gör undervisningen i hög grad påverkad av den individuella lärarens erfarenheter och värderingar (se även Modell & Gerdin 2022). Om innehållet i hälsa-delen inte får det utrymme som var avsett är det olyckligt eftersom innehållet i hälsa-delen naturligtvis är centralt både för individens utveckling och för samhällets syn på hälsa.

I denna artikel vill vi lyfta fram ytterligare en möjlig orsak till att hälsa inte har fått (tillräckligt) stort genomslag i ämnet Idrott och hälsa, trots att det har varit en del av ämnet i nästan 30 år, sedan Lp094. Det visar sig nämligen att benämningen *Idrott och hälsa* har väldigt svagt fäste i svensk press och bland språkbrukare generellt. Även om journalistkåren naturligtvis inte är ansvarig för att driva ämnets innehåll framåt är det ändå så att den skriftbild ögat möter är viktig; ögat styr tanken, och om läsare och språkbrukare endast möter ”*idrott*” och ”*idrottslärare*” påverkar det föreställningarna om ämnet och dess innehåll. Vi menar att detta är ytterligare ett perspektiv att ta in i diskussionen om att vara idrottslärare eller lärare i idrott och hälsa.¹

Utvecklingen av skolämnet Idrott och hälsa

Sedan ämnet Idrott och hälsa infördes i skolan har det i olika omgångar ändrat såväl namn som innehåll, och det är ett innehållsmässigt komplext ämne som ofta beskrivs som övervägande praktiskt. Innehållet i ämnet har hela tiden kunnat knytas till kroppslig rörelse och olika di-

¹ Tack till Åsa Wiberg, Linnéuniversitetet, för värdefulla synpunkter på texten i en tidigare version.

mensioner av hälsa, men motiven och logikerna för undervisningen har skiftat liksom de behov ämnet har varit tänkt att fylla (se exempelvis Lundvall & Meckbach 2003; Quennerstedt 2006, 2007). I förlängningen kan ämnet ses som ett instrument för ökad folkhälsa, och av det skälet kan krav ställas på ämnet i form av social rättvisa och inkludering för en jämlik hälsa (se även Lundin m.fl. 2023). Bland andra visar Lundvall och Meckbach (2003) hur utrymmet för den traditionella gymnastiken minskade under efterkrigstiden, till förmån för olika idrottsaktiviteter. I linje med det framväxande samhället och samhällsandan växte det fram en social fostran i form av ett kollektiv/ett lag/en grupp. Därmed kom gymnastikämnet att i allt större utsträckning påverkas av idrottsrörelsens verksamhet, med följderna att ämnesbeteckningen ändrades 1980 från *Gymnastik med lek och idrott* till *Idrott* (Lgr80), där fokus låg på kunskap om och intresse för idrottsaktiviteter, företrädesvis bollspel. Här inkluderades också en något outtalad kunskap om hälsa och livsstilsfrågor (Lundvall & Meckbach 2003).

I kursplanen från 1994 för såväl grundskolan som gymnasiet (Lpf94; Lp094) tonades det idrottsliga innehållet ner till förmån för ett hälso- och kopplingarna mellan idrott, hälsa och livsstil skulle framgå tydligt. Detta avspeglades såväl i den nya ämnesbeteckningen *Idrott och hälsa* som i det centrala innehållet, som kom att innehålla de tre huvudområdena Rörelse, rytm och dans, Natur och friluftsliv samt Livsstil, miljö och hälsa. Dock hade den nya kursplanen svårt att få genomslag. Quennerstedt (2019) och Schenker (2019) menar att ett problem för skolämnet *Idrott och hälsa* är ett för snävt perspektiv på hälso- och begreppet, och Nyberg och Larsson (2014) pekar på ett för stort fokus på görande (fysisk aktivering) och ett för litet fokus på lärande. Med bibehållen ämnesbeteckning har kursplanen reviderats och förnyats i omgångar under 2000-talet; i den senaste revideringen har det förtydligats att olika aspekter av hälsa ska tas upp men också sambandet mellan rörelse, kost och hälsa samt mellan beroendeframkallande medel och ohälsa (Lgy11). De statliga intentionerna med ämnet – att bidra till en förbättrad hälsa och livsstil för medborgarna – förefaller inte vara förankrade hos alla lärare, och därmed får inte heller alla elever ta del av det avsedda innehållet (Skolinspektionen 2010, 2012, 2018).

Idrott kontra hälsa i skolämnet Idrott och hälsa

Att idrott-delen av skolämnet Idrott och hälsa har företräde före hälsadelen framkommer i flera undersökningar och utifrån flera olika utgångspunkter. Till exempel visar Lundin m.fl. (2023) att kursplanerna i Sverige och Norge inte i första hand handlar om förändring utan istället verkar reproducera och fokusera på handlingar och aktiviteter inom ramen för ett redan existerande ämnesinnehåll, oavsett de statliga intentionerna i ämnet mot mer hälso- och livsstilsrelaterade aspekter (Lundin m.fl. 2023:110). De visar också att ämnet i de skandinaviska länderna skrivs fram som förhållandevis fysiskt och handlingsorienterat jämfört med exempelvis Australien och Nya Zeeland. Åtminstone för Sveriges vidkommande kan detta vara en del av förklaringen till att hälsoaspekterna av ämnet även fortsatt hamnar i skymundan (se även Lundin m.fl. 2021; Lundin & Schenker 2021, 2022; Oliynyk 2021).

Även Larsson och Karlefors (2015) visar att fokus i skolämnet Idrott och hälsa i Sverige är ett aktivt görande, med utgångspunkt i ett svenskt kulturellt och traditionellt innehåll. De menar att lärandeaspekten därmed blir otydlig eller saknas. I undervisningen i ämnet erbjuds eleverna många aktiviteter, och genom att delta i aktiviteterna förväntas de utveckla sin rörelseförmåga och ett intresse för rörelse och en aktiv och hälsosam livsstil. Lundin m.fl. (2021:111) visar dessutom att det inte står explicit angivet att någon har ansvar för att följa upp resultatet av vad eleverna förväntas lära sig.

En liknande bild tecknar Lundin m.fl. (2021) i en analys av ämnesplaner för skolämnet Idrott och hälsa. Utgångspunkten för analysen är Skolinspektionens (2018) påpekande att bollspel och bollek betonas inom rörelseområdet samt att det finns risker förknippade med tävlingslogiker och aktiviteter som relaterar till rangordning. De visar att ämnesplanerna saknar skrivningar som reglerar inslag som exempelvis bollspel och tävlingslogiker, vilket samtidigt betyder att det inte finns några skrivningar som ger stöd för sådana aktiviteter, men heller inga skrivningar som hindrar ett sådant fokus i undervisningen:

Det finns inget i de språkliga uttryckssätten [...] som talar för en sådan dominans, men det finns inte heller något som säger att ett sådant innehåll inte kan dominera. Frågan kan göras mer generell: en stor öppenhet

och valmöjlighet kan å ena sidan öppna för ett mer inkluderande ämne med ett tydligt fokus också på hälsa, å andra sidan öppna för ett ämne som reproducerar ett ämne styrt av traditionens makt. (Lundin m.fl. 2021:19).

Även mer specifika undersökningar av ämnet Idrott och hälsa pekar i samma riktning. Lundin och Schenker (2022, även Lundin & Schenker 2021) har undersökt ämnesspråket i Idrott och hälsa och visar att det ämnesspråk som relaterar till idrott-delen dels är betydligt mer omfattande, dels är betydligt mer specifikt och konkret/fysiskt påtagligt än motsvarande för hälsa-delen. Med utgångspunkt i resultaten av en språkvetenskaplig undersökning stärker deras resultat tidigare antaganden om att ämnesspråket i Idrott och hälsa är svagt, vagt och mångtydigt (Quennerstedt 2006; Thedin Jakobsson 2005) och därtill att idrottsrelaterade begrepp dominerar (exempelvis Redelius m.fl. 2009; Schenker 2019; Svennberg m.fl. 2014, 2018). Exempelvis Svendsen (2014) samt Svendsen och Svendsen (2016) visar att det finns ett internationellt starkt ämnesspråk för framförallt tävlingsidrott och mätbarhet. Resultatet hos Lundin och Schenker (2021, 2022) är relevant eftersom bristen på ett ämnesspråk dels kan ge upphov till en stor variation i undervisningsinnehåll i olika klasser och skolor, dels riskerar att göra bedömningen av elevernas prestationer i ämnet osäker och subjektiv (se även Annerstedt & Larsson 2010; Svennberg m.fl. 2014; Tholin 2006; Wiker 2017). I förlängningen missar man sannolikt även målet att Idrott och hälsa genom ett hälsoperspektiv ska bidra till en aktiv livsstil genom livet. Hos Redelius och Hay (2012), Skolinspektionen (2012) och Svennberg m.fl. (2018) framgår också att lärare tenderar att bedöma och betygsätta andra aspekter av ämnet än vad som anges i bedömningskriterierna, som ledarskapsförmåga och attityden till ämnet.

Iläromedlen är det inte bara så att det idrott-relaterade ämnesspråket dominerar (Lundin & Schenker 2021, 2022), utan idrott-delen av ämnet dominerar även när det gäller elevuppgifter. Elm och Nilfors (2023) har undersökt de två typer av uppgifter som följer varje kapitel i ett av de läromedel som finns för ämnet: dels förhållandevis enkla *Uppgifter*, som kontrollerar fakta och lägger grunden för elevens lärande, dels *Fundera kring/Arbeta vidare*, som är mer öppna och av praktisk karaktär. Över lag återfinns flest uppgifter i samband med kapitlen *Träning och tränings-*

planering, Kroppsideal och dopning samt *Idrott och hälsa*. Lägst antal uppgifter återfinns i samband med *Skador, förebygga och ta hand om* och *Musik, rörelse och dans* (Elm & Nilfors 2023). Elm och Nilfors (2023) visar att av läromedlets sammantaget 144 Uppgifter behandlar endast 13 procent ett hälsorelaterat innehåll, medan övriga uppgifter har annat innehåll. Samma mönster återfinns i typen *Fundera kring/Arbeta vidare*, men där är andelen hälsoinriktade uppgifter ännu lägre: i Elm och Nilfors (2023) undersökning hade endast knappt 6 procent av uppgifterna hälsa som centralt innehåll.

Ytterligare en aspekt som kan föras fram som delförklaring till idrottdelens företräde före hälsa-delen är det faktum att "hälsa" rent grafiskt är placerat efter "idrott" i benämningen av ämnet. I en delstudie i det internationella forskningsarbetet *Education for Equitable Health Outcomes – the Promise of School Health and Physical Education* (EDUHEALTH 2.0, se exempelvis Gerdin m.fl. 2021; Schenker m.fl. 2019) undersöks innehållet i kursplanerna för Idrott och hälsa och det motsvarande ämnet i Norge, Nya Zeeland, Australien och Sydafrika, med fokus på ämnets tänkta syfte i en vidare kontext, exempelvis samhällsnyttan.² Benämningen av ämnet skiljer sig åt: i Norge heter ämnet *Kroppsøving*, medan det heter *Health and Physical Education* i Nya Zeeland och Australien. Att "hälsa" föregår "idrott" i två av länderna – men inte i Sverige – är värt att notera, liksom att inget av ämnets möjliga hälsoinriktning avspeglas i Norge. Den australiensiska läroplanen hade dessutom ett uttalat syfte att förändra synen på ämnet hos såväl lärare som elever från ett fokus på fysik aktivitet och mätbarhet mot en hälsoinriktad undervisning på en mer salutogen grund (McCuaig m.fl. 2013, se även Quennerstedt 2008). I vissa länder ingår inte hälsa-delen i idrottsämnet, utan *Health Education* och motsvarande är ett eget ämne; exempelvis är *Health Education* ett obligatoriskt ämne i Finland under åren 7–9 och innehåller tre olika delmoment om ca 40 timmar vardera. Syftet är att stödja elevernas personliga utveckling och deras förmåga att reflektera över och hantera känslor (Aira m.fl. 2014:6f.). Även i vissa delstater i USA finns motsvarande ämne (O’Sullivan 2004:396), liksom i Sydafrika där ämnet *Life*

2 Projektet är ett forskningsarbete mellan Linnéuniversitetet i Sverige, Norges Idrettshøgskole i Norge, University of Auckland i Nya Zeeland, University of Western Cape i Sydafrika och Deakin University och Monash University i Australien.

Orientation fyller en delvis liknande funktion (se exempelvis Lundin m.fl. 2023).

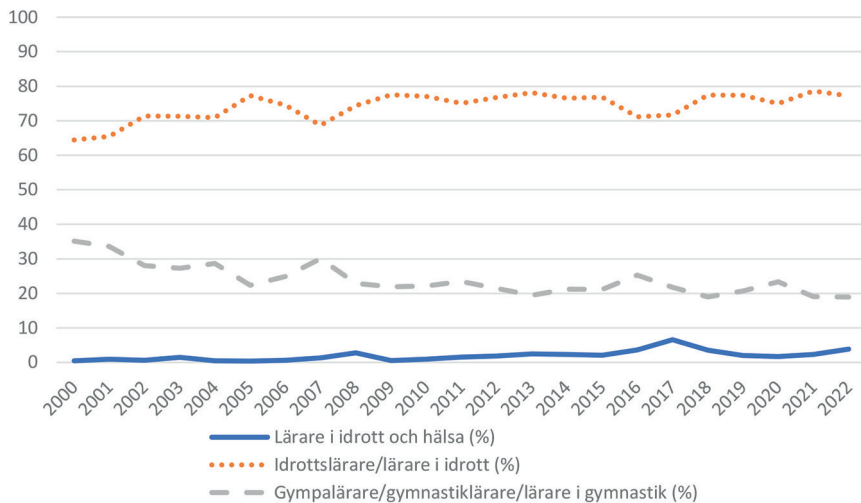
En parallell när det gäller ämnesbenämning och innehåll kan dras till skolämnet Svenska. Även om det inte framgår av benämningen är även svenskämnet sammansatt av i första hand två innehållsmässigt olika delar, språk och litteratur. En undersökning av Bandh och Lundin (2023) visar att de litteraturinriktade delarna lyfts fram på så sätt att de i kursplanen dels genomgående är placerade före de delar som har med språk att göra, dels genom att det litteraturrelaterade innehållet är mer utvecklat och specifikt (jfr Lundin & Schenker 2021, 2022). Bandh och Lundin (2023) menar alltså att man med utgångspunkt i ämnesplanen kan se en viss övervikt för ett litteraturinriktat innehåll, något som skulle kunna omsättas i en praktik där litteratur premieras.

Undersökningen och det empiriska materialet

Hur omtalas de lärare som undervisar i ämnet idrott och hälsa i svensk tidningstext? Det empiriska materialet i vår undersökning utgörs av tre olika språkdatabanker: Retriever (Mediearkivet), Kungliga Bibliotekets (KB:s) svenska dagstidningsmaterial och Bloggmix från Språkbankens konkordansverktyg Korp (se Borin, Forsberg & Roxendal 2012). Det material som inkluderats i undersökningen från Retriever utgörs av svenska dagstidningar 2000–2022, webb och print från riksmmedia, regionmedia och lokalmedia. Totalt ingår 1163 källor i undersökningen. KB:s svenska, digitaliserade dagstidningsmaterial består av hela den samlade tidningsutgivningen före 1906 och efter 2014, samt ett mindre urval av tidningar mellan dessa år. Vi har inkluderat perioden 1961–2020 i vår undersökning. Den tredje språkdatabanken i vår undersökning är Bloggmix, som utgörs av ett urval av svenska bloggar, baserat på topplistor på bloggportalen.se.

Som framgår av Figur 1a nedan har den förändrade beteckningen i Lp094 – då ämnet bytte namn från *idrott* till *idrott och hälsa* – knappt satt några spår alls i svenska journalisters språkbruk. Trots att ämnesnamnet ändrades för nästan trettio år sedan utgör idag beteckningen *lärare i idrott och hälsa* knappt 4 procent av alla exempel på någon av de lärar-

beteckningar som nämns i Figur 1a: *lärare i idrott och hälsa*, *idrottslärare/lärare i idrott* respektive *gymnastiklärare/gympalärare/lärare i gymnastik*.

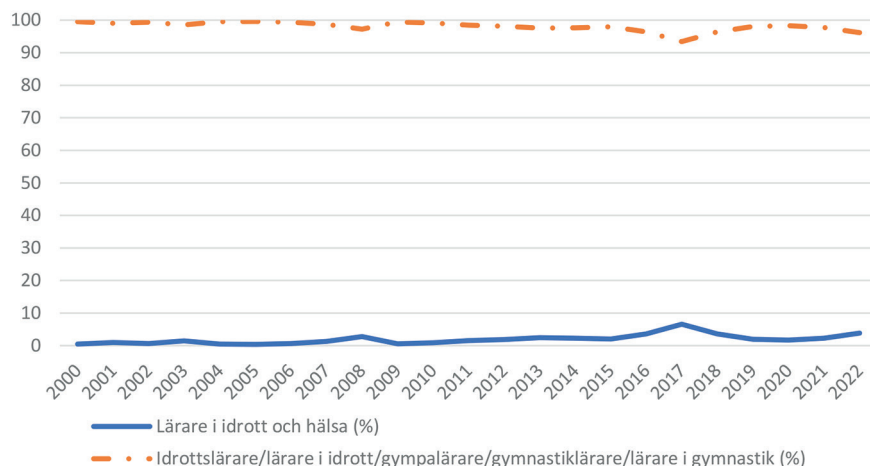
Figur 1a. Andel omnämningen av lärare med olika beteckningar i Retrievers svenska tidningsmaterial 2000–2022.

Det förefaller inte heller som om journalister i någon större utsträckning tagit till sig den nya ämnesbeteckningen mer över tid. Ökningen av andelen *lärare i idrott och hälsa* är blygsam under perioden: från mindre än en halv procent av alla förekomster på någon av de nämnda yrkesbeteckningarna år 2000 till knappt 4 procent år 2022. Istället är det beteckningen *idrottslärare/lärare i idrott* som ökat något under perioden, från 64 procent av de olika benämningarna på denna lärargrupp år 2000 till 77 procent år 2022: den benämning journalisterna byter till är alltså inte den aktuella. Ökningen hänger samman med att andelen *gymnastiklärare/gympalärare/lärare i gymnastik* minskat under samma period, från 35 procent av de studerade formerna år 2000 till 19 procent år 2022.³ Beteckningen *idrottslärare* har alltså blivit vanligare medan det blivit mindre vanligt att omtala dessa lärare som *gymnastiklärare*. *Lärare i idrott och hälsa* är det däremot alltså få journalister som använder som benämning på lärarkåren.

3 *Lärare i gymna* förekommer endast två gånger totalt i materialet i Retriever 2000–2022, och denna beteckning har därför inte inkluderats i undersökningen.

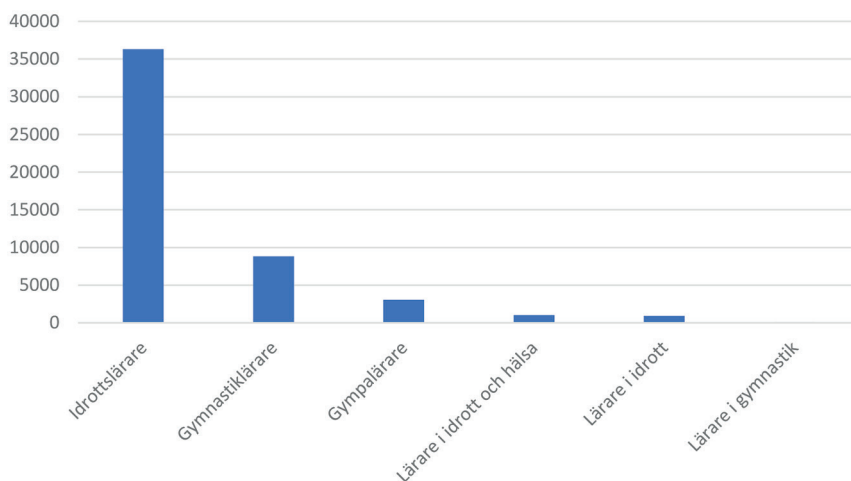
En sammanslagning av alla beteckningar utom *lärare i idrott och hälsa* visar ännu tydligare att det är de övriga beteckningarna som dominerar i materialet. Se Figur 1b.

Figur 1b. Andel omnämningen av lärare i idrott och hälsa i relation till övriga beteckningar, i Retrieverns svenska tidningsmaterial 2000–2022.

Av de former som studerats är *lärare i*-varianterna betydligt ovanligare än de övriga. Journalisterna föredrar tydligt de kortare formerna, vilket säkert är en anledning till att beteckningen *lärare i idrott och hälsa* aldrig slagit igenom; den går ju inte enkelt att förkorta – skulle det heta *idrotts- och hälso-lärare* eller kanske *idrott- och hälsa-lärare*? En figur över hur många förekommer det finns på de studerade formerna totalt i Retrieverns tidningsmaterial 2000–2022 visar detta tydligt. Se Figur 2.

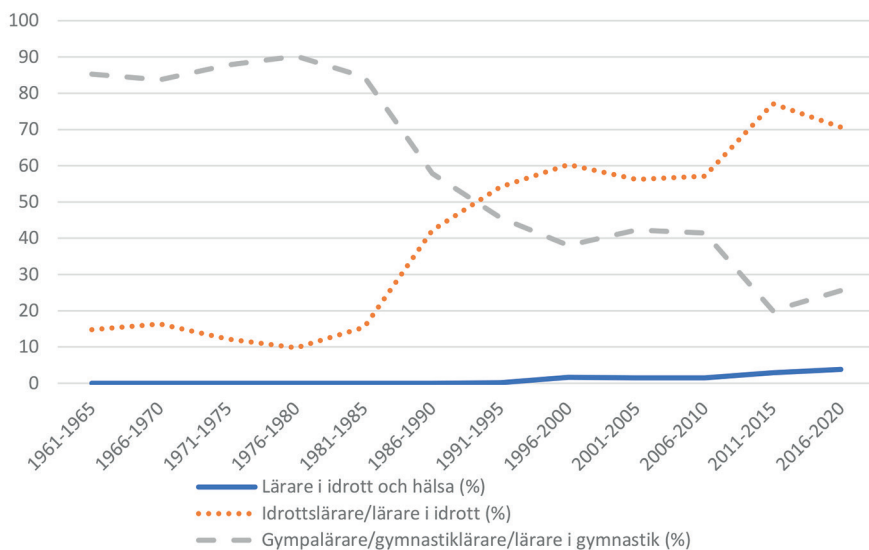
Att beskriva lärarna som *idrottslärare* är vanligast, med över 36 000 exempel i materialet under den studerade perioden 2000–2022. *Lärare i gymnastik* förekommer däremot endast totalt 99 gånger i materialet; antalet belägg är så få att de inte syns i figuren. Den korrekta beteckningen *lärare i idrott och hälsa* är ovanlig; det finns endast lite drygt 1 000 exempel på denna form. Till och med den informella formen *gympalärare* är betydligt vanligare, med drygt 3 000 exempel i materialet.

Figur 2. Totalt antal omnämnanden av lärare med olika beteckningar i Retrieverns svenska tidningsmaterial 2000–2022.

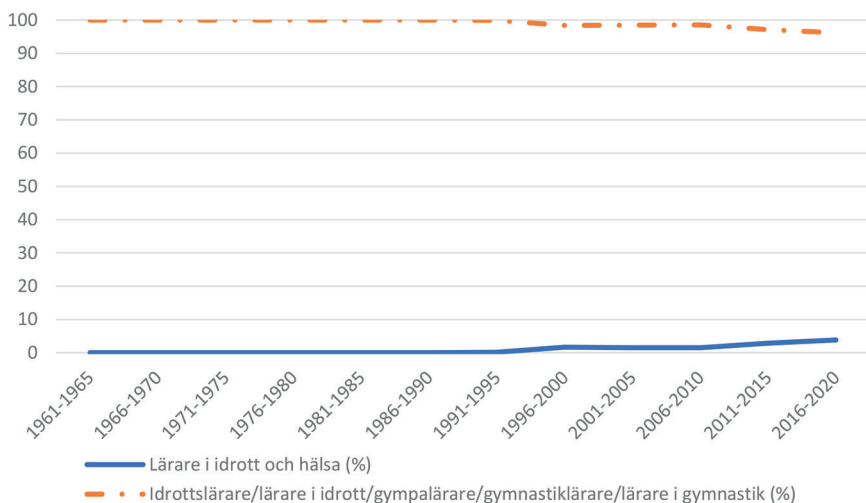
I tidningsmaterialet i Retriever finns endast 3 belägg på beteckningen *lärare i idrott och hälsa* före år 2000. I KB:s svenska dagstidningsmaterial återfinns denna yrkestitel första gången 1994, dvs. samma år som den nya läroplanen började gälla. Detta år finns det dock endast ett enda exempel, och under perioden 1994–2000 förekommer endast 29 belägg totalt på denna form, att jämföra med 1 302 exempel på *idrottslärare* och 759 förekomster på *gymnastiklärare* under samma period. Generellt tycks alltså kunskapen om den nya beteckningen och/eller viljan att använda den vara låg inom journalistkåren.

Inte heller namnbytet i samband med Lgr80 – från *gymnastik* till *idrott* – gav något omedelbart avtryck i journalisternas språkbruk. Som framgår av Figur 3a förefaller det snarare ha skett en gradvis övergång från *gymnastiklärare* till *idrottslärare*, och detta skifte påbörjades på allvar först efter 1985, när den nya läroplanen redan varit i bruk i fem år. Mellan 1996 och 2010 syns dessutom knappt någon förändring alls i hur vanliga dessa två beteckningar är i relation till varandra, trots införandet av den nya ämnesbeteckningen *idrott och hälsa* 1994. Införandet av den nya benämningen *lärare i idrott och hälsa* 1994 gjorde, som framgår av Figur 3a, nästan inga avtryck alls i KB:s material.

Figur 3a. Andel omnämmanden av lärare med olika beteckningar i KB:s svenska dagstidningsmaterial 1961–2020.

En jämförelse av den korrekta yrkestiteln med övriga titlar visar tydligt att *lärare i idrott och hälsa* är en mycket ovanlig beteckning i KB:s material, även om det skett en (minimal) ökning av denna titel efter 1990. Se Figur 3b.

Figur 3b. Andel omnämmanden av lärare i idrott och hälsa i relation till övriga beteckningar i KB:s svenska dagstidningsmaterial 1961–2020.

Ett annat perspektiv på hur benämningen på ämnet – eventuellt – har förändrats och utvecklats är att undersöka hur vanliga språkbrukare väljer att uttrycka sig. Särskilt intressanta språkbrukare är kanske de unga människor som sannolikt nyligen i skolan kommit i kontakt med dessa lärare. Med hjälp av Språkbankens konkordansverktyg Korp har samma yrkesbeteckningar undersökts i Bloggmix 1998–2017. I detta material återfinns ett enda exempel på den korrekta yrkesbeteckningen, nämligen det i (1); att skribenten använder den korrekta benämningen kan rimligen förklaras med att han eller hon refererar till själva yrkesutbildningen och kopplar den direkt till utbildningsinstitutionen GIH.

(1) Först (ett år efter studenten) läste jag 7 terminer till Lärare i Idrott och Hälsa på Gymnastik och Idrottshögskolan, GIH. (Bloggmix 2011)

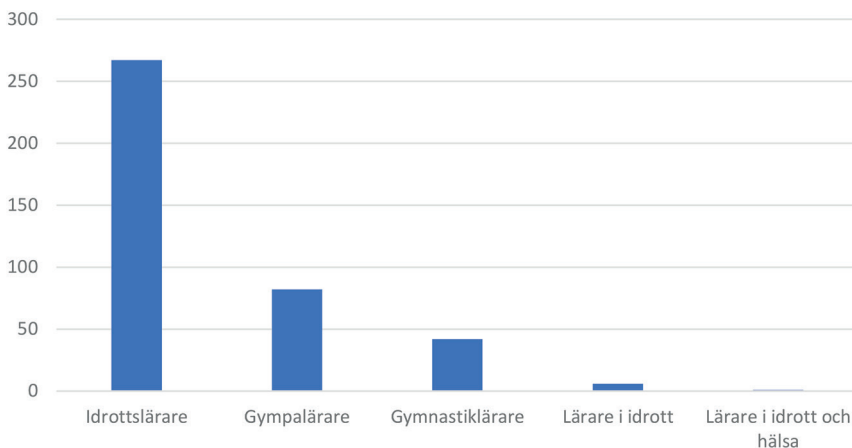
I samma material ger en sökning på *idrottslärare/lärare i idrott* 273 träffar. Motsvarande siffra för *gymnastiklärare/gympalärare/lärare i gymnastik/gymna* ger 124 träffar. Beteckningen *idrottslärare* är följaktligen den föredragna beteckningen bland såväl journalister som bloggare från mitten av 1990-talet och framåt. Detta verkar också vara den beteckning många lärare använder om sig själva. I Bloggmix finner vi bland annat följande exempel:

(2) Idag har vi varit på julbord med den skola jag jobbar som idrottslärare på. (Bloggmix 2009)

(3) Även om jag är idrottslärare i botten och rent praktiskt vet hur man ska göra, så har jag fått väldigt roliga och bra övningar. (Bloggmix 2013)

Vanligast i Bloggmix efter *idrottslärare* är *gympalärare*, vilket kanske inte är så oväntat sett till texttypen. *Lärare i gymnastik/gymna* förekommer inte alls i materialet. Se Figur 4.

Den slutsats som kan dras av genomgången är att beteckningen *lärare i idrott och hälsa* är svagt förankrad i språkbruket bland såväl journalister som bloggare, liksom att *idrottslärare* kommit att ersätta *gymnastiklärare* som den föredragna benämningen på yrkeskåren bland journalister under första halvan av 1990-talet. Också det faktum att även yrkesverkssamma ämneslärare i Idrott och hälsa använder *idrottslärare* visar att benämningen är mycket svagt förankrad.

Figur 4. Totalt antal omnämningen av lärare med olika beteckningar i Bloggmix 1998–2017 (genom Språkbankens konkordansverktyg Korp).

Diskussion

Trots att ämnesnamnet Idrott och hälsa nu har haft nästan trettio år på sig att få fäste i svenskan utgör beteckningen *lärare i idrott och hälsa* idag knappt 4 procent av alla exempel på någon av de lärarbeteckningar som används av journalister i dagspress, och beteckningen används egentligen inte alls av ”vanliga” språkbrukare i bloggforum. Som framkommer ovan är *lärare i idrott och hälsa* en ovanlig benämning, betydligt mer ovanlig än det mer informella *gympalärare*. Dessutom tog det tid för benämningen *lärare i idrott och hälsa* att nå upp till de fyra procenten. Istället är det beteckningen *idrottslärare/lärare i idrott* som ökat något under perioden, från 64 procent av de olika benämningarna på denna lärargrupp år 2000 till 77 procent år 2022. När ämnet nämns, beskrivs och diskuteras i dagspressen är det alltså beteckningen *idrottslärare* som föredras bland såväl journalister som bloggare; ämnets hälsa-del kommer över huvud taget inte fram.

I vår undersökning har vi visat att den ”nya” ämnesbenämningen Idrott och hälsa inte på något sätt har slagit igenom, och vi menar att det faktum att en läsande språkbrukare i princip aldrig möter *Idrott och hälsa* i text är relevant och iögonenfallande. Resultatet ligger i linje med ti-

digare studier som visat att ämnets hälsodel är svagt förankrad i såväl ämnesplaner och lärarpraktik (Lundin & Schenker 2021, 2022; Lundin m.fl. 2021, Lundin m.fl. 2023, även Eriksson 2023) som i elevuppgifter i läromedel (Elm & Nilfors). Därmed stärks även bilden av ämnet som fokuserat på görande och fysisk aktivering (Nyberg & Larsson 2014; Larsson & Karlefors 2015), vilket får till följd ett bristande fokus på olika aspekter av hälsobegreppet (Schenker 2019; Quennerstedt 2019). Sammantaget förstärker alltså resultaten av vår undersökning bilden av hälsa-delen som ett ur många perspektiv och på många sätt nedtonat moment i ämnet Idrott och hälsa.

Att den korrekta benämningen av skolämnet såväl som den korrekta yrkestiteln endast förekommer sporadiskt i skriven text menar vi sannolikt dessutom ytterligare bidrar till synen på ämnet som fokuserat på idrott. Om språkbrukande medborgare i större utsträckning faktiskt mötte – det vill säga läste och såg skriftbilden av – ämnesbenämningen *Idrott och hälsa* och yrkestiteln *lärare i Idrott och hälsa* skulle de möjligen lättare kunna inkludera hälsoperspektivet i sina tankar och i sina föreställningar om ämnet. I förlängningen av ett på så sätt explicit fokus på hälsa kunde hälsa-delen möjligen få större genomslagskraft och skolämnet Idrott och hälsa i sin tur tydligare ses som en investering i samhället och i samhällsmedborgarna. Ett steg i en positiv riktning vore att utbildade lärare och lärarutbildare i ämnet Idrott och hälsa faktiskt använder den korrekta benämningen när de undervisar i ämnet eller talar om sin yrkesprofession.

Referenser

- Aira, T., Välimaa, R., Paakkari, L., Villberg, J., & Kannas, L. (2014). Finnish pupils' perceptions of health education as a school subject. *Global Health Promotion*, 21(3), 6–18.
- Annerstedt, C., & Larsson, S. (2010). 'I have my own picture of what the demands are...': Grading in Swedish PEH – problems of validity, comparability and fairness. *European Physical Education Review*, 16(2), 97–115.
- Bandh, E. & Lundin, K. (2023). Tolkningsutrymme i den nya ämnesplanen för skolämnet svenska. I: Larsson, N., Németh, U. & Parmenius Swärd,

- S. (red.) *Gränser. Svenskläraryrket 2022*, 61–80. Stockholm: Svenskläraryrket.
- Bernstein, B. (1971). On the Classification and Framing of Educational Knowledge. I: Young, M. F.D. (red.) *Knowledge and control. New directions for the sociology of education*, 47–69. London: Collier-Macmillan Publishers.
- Bernstein, B. (1975). *Class, Codes and Control. Vol 3: Towards a Theory of Educational Transmissions*. London: Routledge.
- Bernstein, Basil (1977). *Class, Codes and Control. Vol 4: The Structuring of Pedagogic Discourse*. London: Routledge.
- Borin, L., Forsberg, M. & Roxendal, J. (2012). Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken. *Proceedings of LREC 2012*, 474–478. Istanbul: ELRA.
- Elm, V. & Nilfors, A. (2023). Hälsosamma läromedel? Recension av *Idrott & Hälsa 7–9*. *Idrottsforum.Org*. Publicerad 6 maj 2023.
- Eriksson, K. (2023). Ämnesspråk i Idrott och hälsa – ”Det är lättare och tydligare att visa än att berätta vad de ska göra”. I: Lundin, K. (red.) *Idrott och språk – Språk i idrott. Nordisk nätverkskonferens vid Linnéuniversitetet den 12–13 januari 2022*, 5–46. Rapportserie i idrottsvetenskap. Rapport nr 2 2022. Linnéuniversitetet.
- Gerdin, G., Smith, W., Philpot, R., Schenker, K., Mordal Moen, K., Linnér, S., Westlie, K. & Larsson, L. (2021). *Social Justice Pedagogies in Health and Physical Education*. London, UK: Routledge.
- Larsson, H. & Karlefors, I. (2015). Physical education cultures in Sweden: fitness, sports, dancing... learning? *Sport, Education and Society*, 20(5), 573–587.
- Lgr80 (1980). *1980 års läroplan för grundskolan. Idrott*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Lgy11 (2011). *Läroplan för gymnasieskolan 2011. Reviderad 2018. Idrott och hälsa. Femte upplagan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Lpf94 (1994). *Läroplan för de frivilliga skolformerna. Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda. Idrott och hälsa*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Lp094 (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Lundin, K., & Schenker, K. (2021). Subject-specific literacy in Physical Education and Health – the case of Sweden. *Curriculum Studies in Health and Physical Education*, 13(1), 62–82.
- Lundin, K., Linnér, S., & Schenker, K. (2021). Tolkningsutrymme och undervisningspraktiska konsekvenser – en språklig analys av ämnesplaner för ämnet Idrott och hälsa. *Idrottsforum.Org*. Publicerad 11 juni 2021.

- Lundin, K., & Schenker, K. (2022). Ämnesspråk i skolämnet Idrott och hälsa – en analys av begrepp och begreppsrelationer. I: Ericsson, S., Grahn, I-L & Karlsson, S. (red.) *Språklig mångfald. Rapport från ASLA-symposiet i Göteborg, 23–24 april 2020*, 110–130. ASLA:s skriftserie 28. Göteborg.
- Lundin, K., Schenker, K., Gerdin, G. & Linnér, S. (2023). Utveckla kunskaper eller bidra till rörelseglädje – en komparativ studie av kursplaner i Idrott och hälsa i fem olika länder. I: Lundin, K. (red.) *Idrott och språk – Språk i idrott. Nordisk nätverkskonferens vid Linnéuniversitetet den 12–13 januari 2022*, 83–115. Rapportserie i idrottsvetenskap. Rapport nr 2 2022. Linnéuniversitetet.
- Lundvall, S. & Meckbach, J. (2003). Det var en gång ett par sockiplast: om kroppsövningsämnet i skolan. I: Selander, S. (red.) *Kobran, nallen och majjen: tradition och förnyelse i svensk skola och skolforskning*, 155–170. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- McCuaig, L., Quennerstedt, M., & Macdonald, D. (2013). A salutogenic, strengths-based approach as a theory to guide HPE curriculum change. *Asia-Pacific Journal of Health, Sport and Physical Education*, 4(2), 109–125.
- Modell, N. & Gerdin, G. (2022). 'Why don't you really learn anything in PEH?' – Students' experiences of valid knowledge and the basis for assessment in physical education and health (PEH). *European Physical Education Review*, 28(3), 797–815.
- Nyberg, G., & Larsson, H. (2014). Exploring 'what' to learn in physical education. *Physical education and sport pedagogy*, 19(2), 123–135.
- Oliynyk, I. (2021). "Man vill ju ha med sig alla eleverna i undervisningen". *Didaktiska val och genusmönster i skolämnet idrott och hälsa*. Diss., Linnaeus University Press. Kalmar: Linnéuniversitetet.
- O'Sullivan, M. (2004). Possibilities and pitfalls of a public health agenda for physical education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 23(4), 392–404.
- Quennerstedt, M. (2006). *Att lära sig hälsa*. Diss. Örebro Studies in Education 15. Örebro: Örebro universitet.
- Quennerstedt, M. (2007). Hälsa eller inte hälsa – är det frågan? *Utbildning & Demokrati* 2007, 16(2), 37–56.
- Quennerstedt, M. (2008). Exploring the relation between physical activity and health – a salutogenic approach to physical education. *Sport, Education and Society*, 13(3), 267–283.
- Quennerstedt, M. (2019). Healthying Physical Education – on the possibility of learning health. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 24(1), 1–15.
- Redelius, K., Fagrell, B., & Larsson, H. (2009). Symbolic capital in physical education and health: to be, to do or to know? That is the gendered question. *Sport, education and society*, 14(2), 245–260.

- Redelius, K., & Hay, P. J. (2012). Student views on criterion-referenced assessment and grading in Swedish physical education. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 17(2), 211–225.
- Schenker, K. (2019). Teaching Physical Activity – a Matter of Health and Equality? *Scandinavian Journal of Educational Research*, 63(1), 53–68.
- Schenker, K., Linnér, S., Smith, W., Gerdin, G., Mordal Moen, K., Philpot, R., Larsson, L., Legge, M., & Westlie, K. (2019). Conceptualising social justice – what constitutes pedagogies for social justice in HPE across different contexts? *Curriculum Studies in Health and Physical Education*, 10(2), 126–140.
- Skolinspektionen (2010). *Mycket idrott och lite hälsa*. Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2012). *Idrott och hälsa i grundskolan. Med lärandet i rörelse*. Skolinspektionens rapport 2012:5. Skolinspektionen.
- Skolinspektionen (2018). *Kvalitetsgranskning av ämnet idrott och hälsa i årskurs 7–9*. Skolinspektionen.
- Svendsen, A. M. (2014). Get moving! A comparison of ideas about body, health and physical activity in materials produced for health education in the Danish Primary School. *Sport, Education and Society*, 19(8), 1014–1033.
- Svendsen, A. M., & Svendsen, J. T. (2016). Teacher or coach? How logics from the field of sports contribute to the construction of knowledge in physical education teacher education pedagogical discourses through educational texts. *Sports, Education and Society*, 21(5), 796–810.
- Svennberg, L., Meckbach, J., & Redelius, K. (2014). Exploring PE teachers' 'gut feelings' An attempt to verbalise and discuss teachers' internalised grading criteria. *European Physical Education Review*, 20(2), 199–214.
- Svennberg, L., Meckbach, J., & Redelius, K. (2018). Swedish PE teachers struggle with assessment in a criterion-referenced grading system. *Sport, Education and Society*, 23(4), 381–393.
- Thedin Jakobsson, B. (2005). *Hälsa – vad är det i ämnet idrott och hälsa? En studie av lärares tal om ämnet idrott och hälsa*. Rapport 4 i serien Skola-Idrott-Hälsa. Idrottshögskolan i Stockholm.
- Tholin, J. (2006). *Att kunna klara sig i okänd natur: en studie av betyg och betygskriterier – historiska betingelser och implementering av ett nytt system*. Diss. Institutionen för didaktik och pedagogik. Borås: Högskolan i Borås.
- Wiker, M. (2017). *"Det är live liksom" Elevers perspektiv på villkor och utmaningar i Idrott och Hälsa*. Diss. Karlstad University Studies 2017:45. Karlstad: Karlstads universitet.

